

معرفی کتاب «منیر شاهرودی فرمانفرمایان - آثار روی کاغذ»

هدا لاهیجی

... آثار روی کاغذ

کتاب «منیر شاهرودی فرمانفرمایان، آثار روی کاغذ» نخستین بار در سال ۱۴۰۰ توسط نشر نظر و نشر اورکا به چاپ رسیده است که برگرفته از گفت‌وگوی صمیمانه هانس اولریش اُبریست، اتل عدنان و فرانک استلا با منیر فرمانفرمایان است. این کتاب توسط ارکیده درودی ترجمه شده است. فرمانفرمایان هندسه‌گراترین هنرمند معاصر ایران است، آثارش پیوسته در مرز میان اشکال منظم و ریتمیک هنرهای سنتی از یک سو و رویکردهای انتزاعی مدرنیستی از سوی دیگر سیر کرده است. در کتاب حاضر می‌توان به درک اندیشه او یا جوهر درونی آثارش؛ یعنی «هندسه» پی برد. بسیاری از طرح‌های او برآند

تا راه‌حل‌های یک مسئله هندسی یا به تعبیر دیگر لذت حل معما را به نمایش بگذارد، لذت زیبایی‌شناسی در آثار وی با لذت حل مسئله در آمیخته است. همواره فرمانفرمایان به واسطه هنر آینه‌کاری‌اش، که بر دو رکن اساسی نقوش تزئینی و آینه استوار است، شناخته می‌شود، کتاب حاضر از نخستین تلاش‌هایی است که با هدف شناسایی آثار روی کاغذ و طراحی‌های این هنرمند تهیه و تنظیم گردیده است.

هنرمند طی این گفت‌وگو اشاره می‌کند که به واسطه‌ی طراحی مستقیم آن‌چه در اطرافش حضور داشته، چگونه حسی از آزادی و نوعی تمرین ذهنی را تجربه کرده و باغ منزل وی و نقاشی‌های پشت شیشه‌ی قاجار الهام بخش

طراحی‌های وی بوده‌است. در واقع فرمانفرمایان به این مسئله اذعان دارد که طی دهه شصت میلادی در سفرهایش به ایران چگونه از گذران وقت با عشایر، بازدید شهرهای قدیمی، آثار باستانی، کاخ‌های دوران ساسانی و مسجدها الهام می‌گرفته‌است. در یکی از سفرهایش با مشاهده زیارتگاه شاهچراغ، آن مکان را همچون "تئاتری زنده" توصیف می‌کند و سعی در نمایش تعبیر خود از این طرح‌ها در اثر هنری خویش دارد. فرمانفرمایان درباره چگونگی خلق آثارش در این کتاب می‌گوید: "ابتدا طرح اصلی خود را روی کاغذ می‌کشیدم؛ بگویند یک شش ضلعی. بعد آن را روی نور قرار می‌دادم و با کاغذ دیگری می‌پوشاندم. سپس، بخش‌هایی از شش ضلعی اول را انتخاب می‌کردم و از گوشه‌ای به گوشه‌ی دیگری، آن‌ها را دوباره می‌کشیدم اما همیشه داخل کادر اصلی شش ضلعی می‌ماندم. قدم بعدی افزودن نشانه‌های تزئینی مانند نقطه، خط و شکل‌های جدید به شکل اولیه و فضای اطراف آن بود که شامل اضافه کردن قاب یا پر کردن شکل‌ها می‌شد. از ابتدا، شیوه کار من این بوده‌است. طراحی‌های اولیه‌ام را به این شیوه انجام می‌دادم و هنوز روال من همین است."

در ادامه چگونگی آشنایی فرمانفرمایان با معماری سنتی ایرانی که از دوران کودکی وی در منزل پدری‌اش آغاز شده بود، معنای فرم‌های هندسی، چه آن‌هایی که به صورت دو بعدی ترسیم و چه آن‌هایی که به صورت سه بعدی به شکل مجسمه خلق شده‌اند و چالش‌های موجود در اجرا یا عدم

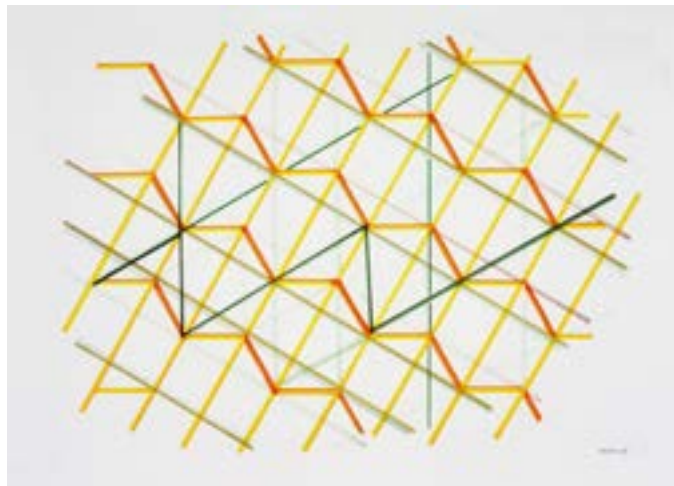
اجرای تقارن، بیان شده‌است. در کتاب پیش‌رو به دغدغه‌های شخصی فرمانفرمایان و نمود آن‌ها در طراحی‌های شخصی‌اش از جمله پرتره‌نگاری و خطاطی که محدود به نوشتن خاطرات رفت و آمدهایش و آن‌چه از ذهنش می‌گذرد و چگونگی آشنایی وی با فرانک استلا، نقاش و مجسمه‌ساز مینیمالیسم، پرداخته می‌شود. همانطور که در کتاب خواهیم خواند، فرانک استلا در مواجهه با آثار هندسی منیر، استقلال هندسه از معماری را اعلام می‌کند: "تجلی یافتن هندسه اسلامی در گرو استفاده از آن در سطوح معماری است. اما منیر آن را از دیوار جدا کرده و اساساً به سطح خاص خودش تبدیل کرده‌است."

یکی از پرسش‌های مهم این کتاب از منیر فرمانفرمایان، توسط فرانک استلا بیان شده که چگونه فرم‌های خط‌بندی شده، آینه‌ای منجر به شکست نور، بازتاب آن و در نهایت خلق فضای آبستره‌ای می‌شود. منیر فرمانفرمایان ضمن آشنایی با چگونگی تقسیم‌بندی هندسه اسلامی، نقطه را اساس کار می‌داند؛ دایره از آن رسم می‌شود و از دایره نیز اشکال هندسی و خط‌بندی‌ها تابع این اشکال هستند. او اذعان دارد فرایند کاری‌اش شامل دو مرحله است: طرح و مدل سه بعدی. در آخرین بخش کتاب با عنوان "تنوع بی‌پایان" شیوه آفرینش هنری توسط منیر فرمانفرمایان بر اساس توالی فرم‌ها شرح داده می‌شود. وی معتقد است در هندسه قابلیت‌های نهفته موجود است و هدفش این است تا چه اندازه می‌توان خلاقیت را در این

آثار نشان داد. قابلیت‌های موجود در هندسه‌ای که در معماری وجود دارد الهام‌بخش فرمانفرمایان بوده و این فرم‌ها را استفاده کرده است تا اثر جدیدی خلق کند. در واقع ایده‌ی اساسی هنر منیر فرمانفرمایان در این کتاب عبارت است از جدا کردن یک بافت تزئینی هندسه‌گرا از پس زمینه کاربردی خود و ارائه آن در یک مستطیل قاب شده به صورت یک اثر مستقل. در بخشی از کتاب، منیر فرمانفرمایان در پاسخ به انتقاد روزنامه‌ای از شیوه کار هنری اش، که معتقدند او آثار هنری را خلق نمی‌کند بلکه افراد دیگری برایش

کار می‌کنند و در واقع آن‌ها تولید کننده آثارند، شیوه کار هنری خود را همراه با کارگاه‌های مینیاتور سازی که صدها سال قدمت دارند قرار می‌دهد "در واقع کار منیر همین است: نظارت بر روند کار."

تفاوت کتاب حاضر با نسخه اصلی آن استفاده از عکس‌های منیر فرمانفرمایان روی جلد و داخل کتاب، در حین کار در آتلیه شخصی اوست که توسط بهمن کیارستمی گرفته شده است، دیگر تصاویر از آثار منیر با تصاویر نسخه اصلی کتاب یکسان است.

تصویر ۱

تصویر ۲